

Nydala kyrka

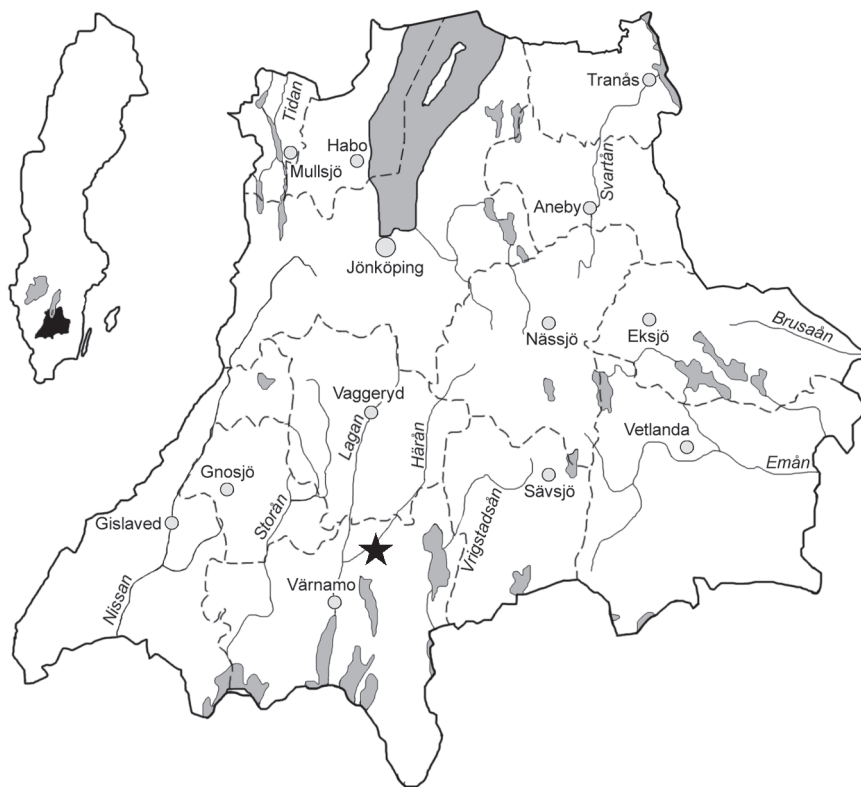
Antikvarisk medverkan i samband med
nytt styr- och reglersystem för värmen

*Nydala socken i Värnamo kommun,
Jönköpings län, Växjö stift*

Nydala kyrka

Antikvarisk medverkan i samband med
nytt styr- och reglersystem för värmen

*Nydala socken i Värnamo kommun
Jönköpings län, Växjö stift*

Rapport och foto: Britt-Marie Börjesgård
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2013

Innehåll

Inledning	5
Syfte	5
Historik	5
Klosterkyrkan	5
Bondkyrkan	6
Före restaurering	6
Omfattning och vidtagna åtgärder	7
Nytt styrsystem	7
Styrsystemets funktion	7
Sammanfattning	8
Utvärdering	8
Referenser	9
Arkiv	9
Tryckta källor	9
Tekniska och administrativa uppgifter	9
Bilagor	9
Bilaga 1 Fotografier	10

Utdrag ur fastighetskartans blad Nydala: 63E 5fS och 63E 5gS.

Inledning

Länsstyrelsen lämnade i beslut den 25 mars 2013 tillstånd till installation av nytt klimatstyrningssystem i Nydala kyrka, dnr 433-372-13.

Tillståndet gäller för installation av ny styr- och regleringsutrustning. Som villkor gäller bl.a. att arbetena utförs i enlighet med handling upprättad av FLK daterad 2012-10-31, att arbetena ska ske i samråd med antikvarisk medverkande samt att arbetena dokumenteras. Antikvarie Britt-Marie Börjesgård har på samfällighetens uppdrag följt arbetena och sammanställt rapporten.

Syfte

Syftet med åtgärderna var uppnå ett lämpligt bevarandeklimat och ett för samfälligheten välfungerande system vad gäller drift och ekonomi. Detta skapades genom att installera ett webbaserat styrsystem som regleras utifrån både temperatur och relativ luftfuktighet.

Historik

Klosterkyrkan

Nydala kyrka grundades som klosterkyrka 1143 av cisterciensermunkar från Clairvaux. Klostret är tillsammans med Alvastra Sveriges första cistercienserkloster. Klostrets ägor drogs in under reformationen och 1568 brändes det ner av danskarna. Klosterkyrkans östra delar iordningställdes igen 1688 och sedan dess har den fungerat som sockenkyrka. Tornet i väster uppfördes 1704 som en del av kyrkan. I dag präglas kyrkorummet av den renovering som genomfördes på 1960-talets mitt under ledning av arkitekt Ragnar Hjort. Intentionen var då att försöka återskapa det romanska kyrkorummet.

Översikt över kyrkorummet, foto Jonas Haas 2004.

År 1939 beviljades tillstånd till installation av elektrisk uppvärmning av kyrkan. År 2001 installerades det befintliga systemet med bänkvärmare.

Bondkyrkan

Vid sidan om klosterkyrkan ligger den så kallade bondkyrkan, även kallat portkapellet, som också den är en del av den medeltida klosteranläggningen. Bondkyrkans historia är till stora delar outforskad men den uppfördes troligen i samband med den övriga anläggningen under perioden 1143–1266. Bondkyrkan användes under 1600-talet som ett mindre gudstjänstrum, men efter klosterkyrkans iordningställande 1688 lämnades den att förfalla. Vid mitten av 1900-talet återstod endast gavlarna och långsidorna, taket var helt borta och stora delar av koret var också nedrivet. Bondkyrkan återuppfördes 1952 till i stort sett det skick den är i idag.

Elvärme installerades på 1960-talet. De nuvarande bänkvärmarna installerades troligen samtidigt med det nya systemet i klosterkyrkan 2001.

Bondkyrkan. Foto Jonas Haas 2004.

Rumsgivaren för kyrkorummet satt på pelaren under läktaren. Foto Jonas Haas 2004.

Före restaurering

Bänkvärmen reglerades tidigare av givare styrda på inom- och utomhustemperatur. Andra radiatorer i kyrkan styrdes av sina egna termostater. Givaren i kyrkorummet var placerad på pelaren under läktaren. Hela kyrkan värmdes vid varje förrättning. Den automatiska tidsstyrningen av värmesystemet som finns installerad i både klosterkyrkan och bondkyrkan har inte nyttjats sedan 2010.

Omfattning och vidtagna åtgärder

Nytt styrsystem

De synliga arbetena i kyrkan har framförallt bestått av installation av nya givare i kyrkorummet, på läktaren och i sakristian samt en utomhusgivare. Vidare har en ny styrenhet monterats i elskåpet i det inbyggda förrådet mellan vapenhuset och långhuset. Installationen är relativt omfattande då kyrkorummet har zonindelats för att man inte ska behöva värma hela kyrkan för en mindre förrättning i t.ex. Mariakapellet.

Åtta givare har installerats i kyrkorummet. Två är monterade i koret, en trådlös på nummerskåpets gavel och en trådbunden under predikstolen. I södra korsarmen är en givare monterad på respektive sida om skranket, på insidan mot orgeln, till dessa är trådlösa. Den befintliga strålningsvärmen vid organistplatsen har kompletterats med en reglering så att även den styrs mot börvärdena.

I norra korsarmen är en trådlös givare monterad på väggen i nordvästra hörnet i anslutning till tidigare utförd larminstallation. I Mariakapellet sitter givaren på väggen in mot sakristian, denna är trådbunden och ledningen är dragen via sakristian. Vidare finns det en trådbunden givare under läktare på pelaren samt en i det lilla förrummet vid sidan om dörr in till elcentralen.

Givaren i sakristian är placerad bakom dörren in till kyrkorummet i anslutning till tidigare installationer.

På läktaren sitter givaren vid sidan om dörren in till museirummet och i museirummet sitter en på motstående vägg.

Den utgående trådlösa sändaren är monterad på tornvinden. Utomhusgivaren är placerad på en av reglarna i förstukvisten i anslutning till klosterkyrkans entré. Styrcentralen inryms tillsammans med elcentralen i förråd under läktaren.

Givaren i bondkyrkan var enligt handlingen inritad att monteras i den främre högra bänkraden mot gången till, en placering där den bedömdes vara alltför synlig. För att givaren inte skulle bli så iögonfallande monterades den istället bakom predikstolen.

Styrsystemets funktion

Det nya styr- och reglersystemet är webbaserat och samfälligheten har möjlighet att styra och följa kyrkans klimat från valfri dator, med individuell inloggning. Systemet ska vara "självlärande" genom en inbyggd funktion som innebär att styrningen successivt lär sig hur byggnaderna fungerar vid olika väderförhållanden.

Installationen i klosterkyrkan är zonindeldad så att man kan boka uppvärmning i hela eller delar av kyrkan. Vid separata bokningar av långhuset respektive Mariakapellet temperaturregleras övriga delar av kyrkan till ekonomibörläge, 14 grader C. Vid bokning av hela klosterkyrkan värms samtliga zoner upp till komforttemperatur.

Den tidigare rumsgivaren i sakristian.
Foto Jonas Haas 2004.

Termostatreglaget satt tidigare på väggen i förrummet i det sydvästra hörnet. Foto Jonas Haas 2004.

Den nya styrenheten är placerad i anslutning till elcentralen. En sändare för de trådlösa givarna står ovanpå skåpet.

Den snidade massiva träskulpturen bör flyttas och inte stå så nära elementet då sprickan i skulpturens rygg kan förvärras.

Då portkapellet bokas övergår även sakristian, förrum och WC till komfortreglering. Utanför bokad förrättningstid sker fuktreglering för begränsning av relativ luftfuktighet till inställt börvärde (40–60%). Detta sker genom ökad/minskad värme inom ställbart intervall för rumstemperaturen (8–24 grader C). Inställt komfortbörvärde är 18 grader C.

Sammanfattning

De aktuella arbetena har innefattat:

- byte av styr- och regleringsutrustning gällande värmen
- funktionskontroll av samtliga bänkvärmare och elradiatorer

Utvärdering

Slutbesiktning av de utförda arbetena genomfördes den 8 maj 2013. Vid besiktningstillfället deltog från samfälligheten, Tobias Munkholm och Ulf Gustafsson, besiktningsman Leif Halldeberg, entreprenörerna Mats Thuresson och August Blom Elajo Elteknik AB Värnamo samt antikvarie Britt-Marie Börjesgård, läns museet. En förbesiktning genomfördes i klosterkyrkan den 3 april.

Församlingen har utsett Jönköpings läns museum, Britt-Marie Börjesgård till antikvarisk medverkande. Läns museet har följt de utförda arbetena i samråd med entreprenör och beställare.

Vid slutbesiktningen konstaterades att givarna samt vissa sedan tidigare utförda elinstallationer i kyrkorummet, ska målas in. Vidare diskuterades huruvida givaren i bondkyrkan med sin placering i predikstolen sitter alltför avskärmad för att ge rätt styrning. Besluts att avvakta till hösten 2013 för att se om systemet anpassar sig till givarens placering. Ett alternativt läge för givaren diskuterades om den behöver flyttas. Möjlig placering skulle i så fall kunna vara på den nedersta bänken på norra sidan, på dess gavel mot mittgången.

Ett särskilt villkor i länsstyrelsens beslut förutsätter att en uppföljning av klimatet ska göras under minst en klimatcykel. Resultatet ska sammanställas och redovisas för länsstyrelsen. Om ett acceptabelt bevarandeklimat inte kan uppvisas ska kompletterande åtgärder vidtas. Noterades att samfälligheten genom Tobias Munkholm följer upp och redovisar till länsstyrelsen.

Läns museets synpunkt var att arbetena var väl utförda och i enlighet med länsstyrelsens beslut. De slutförda arbetena hade genomförts på ett antikvariskt tillfredsställande sätt och godkändes därför.

När rapporten sammanställdes var målningsarbetena inte utförda. Inmålning av givare och synliga kabeldragningar ska göras av Finanders måleri, Värnamo, efter förteckning upprättad av antikvarien.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museum. Topografiska arkivet.

Tryckta källor

Haas, Jonas. 2004. *Kulturbistorisk karakterisering och bedömning Nydala klosterkyrka*. Jönköpings läns museum, byggnadsvårdsrapport 2004:29.

Haas, Jonas. 2004. *Kulturbistorisk karakterisering och bedömning Bondkyrkan i Nydala*. Jönköpings läns museum, byggnadsvårdsrapport 2004:30.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens tillstånd:433-372-13
Jönköpings läns museums dnr:109/13
Beställare:Värnamo kyrkliga samfällighet
Fastighetsägare:Nydala församling
Projektledare:Tobias Munkholm
Entreprenör:Elajo Elinstallationer AB, Värnamo genom Mats Thuresson
Antikvarisk medverkande:Britt-Marie Börjesgård
Rapportansvarig:Britt-Marie Börjesgård
Foto:Britt-Marie Börjesgård
Slutbesiktning:8 maj 2013
Län:Jönköpings län
Kommun:Värnamo kommun
Socken:Nydala socken
Fastighetsbeteckning:Nydala 2:1
Belägenhet:Digitala fastighetskartans blad
Nydala 63E 4eN.

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Bilaga

Bilaga 1. Fotografier tagna vid förbesiktning den 4 april 2013 samt vid slutbesiktningen den 8 maj 2013.

Rumsgivaren i det södra bänkkvarteret under läktaren. På bilden ovan från slutbesiktningen är kabelkanalen borttagen och kabeln är monterad direkt på pelaren, vilket gör den mindre iögonfallande. Till vänster: Foto från förbesiktningen, då givaren först var monterad med kabelkanal. Kanalen avlägsnades efter antikvariens anvisning.

Trådbunden givare monterad under predikstolen.

Ovan och till vänster, de två trådlösa givarna monterade på var sin sida av skranket vid orgeln.

Givaren i koret är monterad på nummertavlans skåps-gavel.

Givaren i norra korsarmen, är placerad i anslutning till tidigare monterat larmdon.

Till höger: Givaren i sakristian är monterad på samma plats som tidigare givare.

Givaren i Mariakapellet, sitter på väggen in mot sakristian.

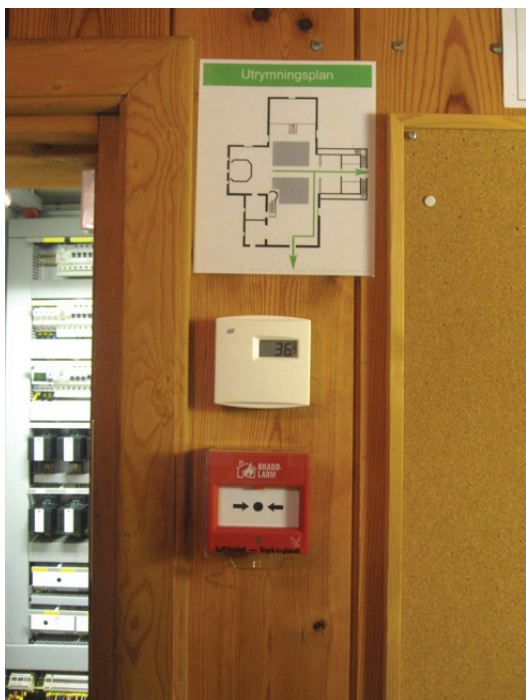
Till vänster och ovan, kabeldragningar i sakristian. Dels i skrudskåpet för givaren i Mariakapellet och dels på golvet för sakristians givare.

Givaren på läktaren.

Givaren i museirummet bakom läktaren.

Ovan: Givaren i förrummet, vid sidan om dörren in till förrådet där elcentralen och styrenheten är placerad. Till höger: Den utgående sändaren är monterad i tornet, i anslutning till trappan.

Nedan: Utomhusgivaren är monterad på förstukvistens södra stolpe.

Givaren i bondkyrkan är monterad i predikstolen.

Om givaren i predikstolen inte fungerar tillfredsställande, beroende på att den sitter för avskärmat, har ett alternativt läge diskuterats, på den nedersta bänken, på kyrkans norra sida, på gaveln mot mittgången till.

Under våren 2013 installerades ett nytt styr- och reglersystem av värmen i Nydala kyrka för att skapa bättre bevarandeklimat och värmeeekonomi.